

BOK

JON NORDENSON

Fra opprør til kaos. Midtøsten etter
den arabiske våren

UNIVERSITETSFORLAGET, 2018

ANMELDT AV Axel Rudi

I sin nye bok prøver Jon Nordenson å besvare hvorfor opprørene brøt ut i akkurat 2010 og 2011, hvorfor utfallene ble så ulike, og hvorfor det gikk så galt. Boken gir en velskrevet og omfattende innføring i årsakssammenhengene bak den arabiske våren, og trekker interessante, lange historiske linjer for å forklare utfallene.

Nordenson tar for seg det ambisiøse prosjektet om å forklare den arabiske våren i 17 forskjellige land med en omfattende kildeliste som trekker på både nyhetsartikler og akademiske publikasjoner. Nordenson tar også for seg om lag hundre år med forhistorie i hele regionen for å underbygge argumentene sine. Selv om spørsmålet om hvorfor det gikk dårlig forklares i henhold til religion, befolkningssammensetning, kolonihistorie og økonomiske forhold, sitter leseren igjen med et klart og enkelt svar på hvorfor det utviklet seg som det gjorde: Den arabiske våren var et opprør mot en gjennomgående mangel på demokrati og diktatorer som ikke ville dele makten.

Denne røde tråden for bokens hovedargument – at diktatorer ville gjøre alt i sin makt for å beholde sitt herredømme, og at folk gjorde opprør for å oppnå demokrati – utvikles og kontekstualiseres gjennom teksten. Nordenson viser til flere sosioøkonomiske faktorer som påvirket prosessen. Hvorvidt militæret var underordnet den politiske eliten, om landene hadde gått fra monarki til republikk, hvorvidt kolonimaktene hadde «etnifisert» stillinger i staten, og om landene kontrollerte substansielle naturressurser,

JON NORDENSON

FRA OPPRØR TIL KAOS

Midtøsten etter den arabiske våren

UNIVERSITETSFORLAGET

«En klar og tydelig innføring.»

er eksempler på faktorer Nordenson mener hadde stor innflytelse på både hvordan protestene artet seg og hvordan regimene svarte på utfordringene. I tillegg trekkes demografiske faktorer, slik som sysselsetting, alder, kjønnsfordeling, samt tilgang på nye sosiale medier, frem som viktige forklaringsvariabler.

Boken er delt inn i tre hoveddeler som legger vekt på forskjellige aspekter med innvirkning på opprøret. Den første tar for seg statsdannelsesprosessene og historien frem til 1990. Den andre legger vekt på regimenes svar på demografiske og økonomiske utfordringer etter Sovjetunionens fall, samt USAs ambivalente forhold til demokrati i regionen. Her diskuteres mediens betydning og fremveksten av aktivistkulturen som la grunnlaget for opprøret. Den siste delen går gjennom opprørene i hvert land og analyserer de spesifikke hendelsesforløpene. Den svarer så på spørsmålene stilt i innledningen – «hvem, hva og hvorfor» – før

den analyserer og evaluerer vellykketheten i de forskjellige landene. Til sist gir boken oss en analyse av hvorfor revolusjonene har gått galt og hva det er som skal til for å komme på rett kjøll igjen.

Nordensons fremlegging av de historiske forholdene som ligger bak den arabiske våren utmerker seg. Midtøstens historie og kolonimaktens varige innflytelse forklares klart og konsist. Han viser at kolonihistorien fortsatt har innvirkning, og argumenterer overbevisende for at de etniske og religiøse skillelinjene som ble skapt av kolonimaktene kan gjenfinnes som konfliktlinjer i dagens politiske situasjon, men uten å påstå at dette var en gitt utvikling. Den mest interessante innsikten som springer ut av denne delen er hvordan monarkiene klarte å fremstille seg selv som mer legitime enn de «pan-arabiske» republikkene da den arabiske våren brøt ut. Nordenson argumenterer for at monarkiene appellerte til sin historiske, tradisjonelle og religiøse autoritet, som var mer troverdig og overbevisende enn «byttehandel»-legitimiteten til republikkene, hvor folket ga fra seg demokratisk medbestemmelsesrett til fordel for forsikring om velstand, forutsigbarhet og sosial mobilitet. Nordenson viser også hvordan islamismen vokste ut av det samme historiske bakteppet som pan-arabismen, og forklarer godt bakgrunnen for hvorfor de islamistiske grupperingene ble sett på som viktige og troverdige aktører da opprørene fant sted.

Jeg vil imidlertid påpeke at Nordensons bruk av begrepet «demokrati» fremstår noe unyansert. Jeg, som antropolog, savner en problematisering av «demokrati» som målestokk for fremgang og forbedring, og mener at denne mangelen får uheldige konsekvenser for bokens analytiske apparat. Slik tenderer Nordenson mot å sette det omfattende materialet inn i normative kategorier når han understreker at «Det er forskjeller mellom rett og galt», og det «er faktisk slik at det finnes idealistiske og fredelige demokratiaktivister» (s.

33). For meg fremstår denne type utsagn lite reflekterende når man skal beskrive et så motsetningsfylt fenomen som den arabiske våren. Når han så skriver i siste kapittel at «Demokrati er løsningen», vil jeg bemerke at dette perspektivet vanskeliggjør ytterligere innsikter i mer komplekse etterdønninger av den arabiske våren. Ikke alle demokratiaktivister er «fredelige» og alle prosesser som leder til demokrati er ikke «idealistiske». En problematisering av vestlige forestillinger om demokrati og innvirkningen dette har på historiske forhold i Midtøsten, kunne vært en inngangsport til å nyansere begrepet. Å ukritisk bruke et begrep som for Nordenson gir intuitiv mening, tjener ikke bokens formål. Jeg får lyst til å spørre: Hvorfor burde en forhåndsdefinert idé om demokrati være målestokken for fremgang i Midtøsten? Burde egentlig demokrati være en selvstendig målestokk for fremgang i det hele tatt?

Med et så stort mål for boken – å forklare den arabiske våren i alle landene den fant sted – er det nødvendig med noen generaliseringer og utelatelser. Som Nordenson skriver selv, dette er én bok om den arabiske våren, snarere enn boken. Jeg leser derfor boken som en klar og tydelig innføring i et komplekst politisk fenomen. Til tross for at man kan savne mer om de mindre landene – noe Nordenson forståelig nedprioriterer til fordel for større og mer innflytelsesrike land som Egypt og Tunisia – fremhever det brede perspektivet en interessant innsikt, nemlig hvor godt politisk sammenvevet landene i Midtøsten er. Som leser stiller man seg spørsmålet: Ville pan-arabismen i Egypt sett annerledes ut hvis det hadde gått bedre for Palestina i 1967? Dersom opprøret i Tunisia ikke hadde funnet sted, ville Jemen sett annerledes ut nå? Det brede, transnasjonale perspektivet gir altså en verdifull innsikt i gjensidige påvirkningsforhold i Midtøstens nyere historie.